

Josip Weissgerber

ZAPADNI KATOLICIZAM

U posljednje tri godine imao sam prilike da duže vrijeme proboravim u zapadnom svijetu, radeći dvije disertacije na Louvainskoj univerzi. Šest mjeseci djelovao sam kao *visiting priest* na engleskim župama, jedan mjesec radio sam kao pastoralni radnik u Njemačkoj, a pomagao sam pastoralnom kleru i u Belgiji. Svuda sam ispovijedao i propovijedao, a u Engleskoj vodio i sastanke organizacije *Legion of Mary*. U Leicesteru pozvali su me na sastanak mladih svećenika. Raspravljali smo do dva sata ujutro. U Lincolnu su me zamolili za intervju, koji su snimili na magnetofon za vigiliju o zvanjima. Cijelu noć od 12. na 13. rujna 1970. proveli su u molitvi i raspravljanju o crkvenim zvanjima. Grade, naime, mnoge nove škole, a zvanja je sve manje. Pitanja su bila veoma konkretna. (Dodajem na kraju članka prijevod tog intervjua.)

Ove godine doći će na marijanski kongres mnogo predstavnika zapadnog katolicizma u Zagreb pa mislim da će biti korisno i zanimljivo ako pokušam nekako formulirati dojmove svog dvogodišnjeg boravka u Belgiji, Njemačkoj i Engleskoj.

* * *

Počnimo s nekoliko doživljenih reakcija, premda je opasnost da se ti pojedinačni slučajevi generaliziraju kao da su tipični. Svejedno je simptomatično da su se dogodili, a prije Drugog vatikanskog sabora ne bi se gotovo mogli zamisliti.

Josip Weissgerber D. I. rođen 1922. u Vinkovcima. Filozofiju i teologiju studirao u Zagrebu, licencijat iz teologije na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu; diplomirao psihologiju, njemački, francuski i apsolvirao engleski na državnom fakultetu u Zagrebu; doktorirao psihologiju u Louvainu disertacijom *Le classement scolaire, approche psychométrique et étude critique*, knjiga će izaći kod *Publications Universitaires de France*. U Louvainu će braniti u lipnju ove godine disertaciju *Néopositivisme. Philosophie de Ernst Mach comme réponse au problème empiriocritique*. Uz dvije knjige publicirao i tridesetak članaka u domaćim i stranim časopisima. Predaje eksperimentalnu psihologiju i povijest filozofije na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove i eksperimentalnu psihologiju na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu.

Dočekivali su me na razne načine. Tretirali su me naizmjenice kao »progresistu« ili kao »tradicionalistu«. Smatram inače te kategorije i takvo dvobojno svrstavanje ljudi pubertetskim i neozbiljnim. Generalni vikari i župnici kojima sam dolazio u pomoć da bi oni i njihovi kapelani mogli obaviti svoje ljetne praznike, bojali su se da ću u ispovjedaonici i na propovjedaonici širiti previše liberalne stavove, jer sam došao iz Belgije. Drugdje sam čuo primjedbe: »Čini se da vam se naš progresivni katolicizam odviše ne sviđa.«

U Njemačkoj sam radio prije izlaska enciklike *Humanae vitae*. Jedan mladi bračni par pitao me o moralu bračnih dužnosti jer stariji svećenici govore drukčije od mlađih. Bio je to za mene »ispit« — kako sam kasnije ustanovio. Rekao sam im da već četiri godine čekamo načelan stav iz Rima te da nemam prava da im namećem svoje mišljenje dok se čitava stvar nanovo proučava na najkompetentnijem mjestu. Koliko poznam moralnu teologiju, ovo i ovo . . . sigurno je u redu, pa i hormonalna pilula može imati dopuštenu primjenu u svrhu reguliranja ciklusa, ali izravna antikonceptcionalna praksa ne da se opravdati i ja vam svjetujem da preko tih granica ne idete. Ne očekujem da će u tom pogledu biti promjena u crkvenom naučavanju. Onda sam bio svjedok naoko još ortodoksnijeg stava: smatrali su da se onda isto tako ne da opravdati ni periodična uzdržljivost po termičkoj metodi. Branio sam moralnu ispravnost te metode. — Na »ispitu« sam dobio ocjenu: »Wie kann er so fanatisch sein!« (Kako može biti tako fanatičan!) Čuo sam to iz poluotvorene kapelanove sobe.

Na drugom mjestu zamjerio mi je generalni vikar što sam za netom izišlu encikliku *Humanae vitae* rekao da mi se čini manjkava argumentacija: Crkva nema Kristovih garancija za filozofsku etiku; trebalo je dodati da Crkva ima pravo tumačiti naravni zakon »ukoliko je izražen u izvorima Objave«. Zamjerio mi je što sam čitao »sumnjive knjige« koje mi je davao kapelan pitajući me za mišljenje. (Peter de Rosa, *Christ and Original Sin*, 1967. — Gabriel Moran, *Theology of Revelation*, 1967. — Hans Küng, *The Living Church*, prijevod s njemačkog 1963. — Hans Küng, *That the World May Believe*, 1963. — Anne Biežanek, *All Things New*, London 1964.) — Otišao sam iz župe praćen očitim nezadovoljstvom ultratradicionalnog principala. Nije mi platio ni putni trošak, dao mi je svega 10 funti (300 n. d.).

Katolička Crkva u Engleskoj

Najprije pozitivne pojave! Engleski katolicizam učinio je na mene dojam elitnog kršćanstva. Svake subote sjedio sam po 5 sati u ispovjedaonici, dva sata do podne (10—12), od 3 do 4 po podne i od 6 do 8 navečer. Penitenti su već čekali i neprekidno se izmjenjivali, malo je bilo stanki. Nije bilo dugih ispovijedi s nepotrebnim pričanjima. Vjernici sami znaju što treba reći pa bez posebnih pitanja reknu i ono što je delikatnije naravi. Nedjeljne mise lijepo su posjećene. Pri pričešćivanju

celebrantu treba da pomogne još koji svećenik. Cijele obitelji zajednički pristupaju k stolu Gospodnjem, mnogo muškaraca i mladih ljudi. Nitko ne pravi probleme što k sv. pričesti pristupaju djevojke u mini-suknjama i mladići u savršenoj bradatoj hipi-opremi.

Dok je moj prvi principal bio kod kuće, nije mi dao propovijedati, no kad je on otišao na praznike, kapelan mi je povjerio tu službu. Uto je upravo izašla enciklika *Humanae vitae*, tako da je moja prva engleska propovijed bila komentar nove enciklike. Naučio sam tekst gotovo napamet, spreman da govorim bez papira. U Engleskoj je prilično uobičajen način propovijedanja s papirom. U anglikanskim crkvama takav je način opća pojava; John Newman, kasnije obraćenik i kardinal, izrekao je svoje glasovite propovijedi u St. Mary's u Oxfordu čitajući. — Ipak sam uzeo sa sobom natipkani tekst. Englezi vode u crkvu i najmanju djecu. Kad prestane pjevanje, onda je na njima red da se oglase svojim srebrnastim glasićima, osobito djeca koja između druge i treće godine uče govoriti, pa oponašaju sve glasove koje čuju. Tako ja počeh svoju propovijed, ali i djeca za mnom. Uplaših se tog dražesnog odobravanja pa se latih svog papira. Kasnije sam se priučio na dječje pijukanje. Ni svećenici ni roditelji ne obaziru se na njih. Mase su ionako naučene na njihovo neprestano čavrljanje. Nitko od svećenika ne pomišlja na to da intervenira, kao što jednom učinih propovijedajući u Mariji Bistrici. Neki mališ mi je sekundirao pa sam zamolio mamicu da »svog malog župnika« odvede u sakristiju s primjedbom da će biti dobar propovjednik kad odraste.

Engleski katolici grade sustavno škole za svoju omladinu. Neposredno nakon rata i njih je počela zahvaćati antikoncepcionalna groznica. Škole su se počele prazniti; no posljednjih godina rekoše mi — stanje se popravilo. Sada opet grade nove škole. Za nekoliko godina vidjet će se da li je kriza obiteljskog morala iza Drugog vatikanskog sabora zaustavila taj »baby-boom« (porast broja djece).

Engleska je dala niz kontestatora, ali su oni baš zbog toga toliko vikali jer su se osjećali u velikoj manjini — uostalom, kao i kod nas. Na televiziji i u tisku dobili su odmah velik publicitet. Slušao sam i gledao na ekranu jednog takvog »samozvanog papu«. Dva slučaja posebno su neugodno djelovala. Dr John Marshall, profesor kliničke neurologije na univerzi u Londonu, napisao je bio odličnu knjigu (*Preparing for Marriage*, 1962) sasvim u duhu moralne nauke koja se svuda u Crkvi naučavala za vrijeme četiriju posljednjih papa. Ipak se pobunio protiv nove enciklike, promijenivši mišljenje. (Englezi imaju odličnu literaturu o obiteljskim problemima: W. A. Lynch, *The Catholic Marriage*, London 1966. — Halliday Sutherland, *Control of Life*, London 1944. — Navedeno djelo dra Marshalla, te niz popularnih knjižica: D. A. Lord, *Marry Your Own*, a za inovjerce: *Don't Marry a Catholic*, G. P. Dwyer, *Birth Control*, 1962, A. McCormack, *Overpopulation — Is Birth Control the Answer?* 1963. itd. Navodim samo one koje sam čitao.)

— Drugi je slučaj liječnice dr Anne Biežanek, Škoćanke, obraćenice, koja se udala za poljskog intelektualca. Ima sedmero djece i mnogo je

prepatila zbog brojne obitelji. Napisala je protestnu knjigu *All Things New* (1964) i otvorila prvu »katoličku« antikoncepcionalnu kliniku. U crkvama je išla protestno na sv. pričest. Svećenici su je većinom preskakivali, a ona je protestirala biskupima. Bivši bombayski biskup Roberts, i sam kontestator protiv enciklike, nazvao je ipak knjigu Anne Biežanek »ekscentričnom«; stil joj je sličan Lutherovu: »nehumana mašina Crkve« u kojoj teolozi nude »ružičaste teorijske spektakle« i šire »duhovni totalitarizam« i »hitlerizam«. »Ja sam bar dvije godine naprednija od biskupa i neću čekati zeleno svjetlo iz Rima.« »Advenat oralne kontracepcije ima isto značenje za čovječanstvo, kao i istjerivanje iz Edena.« Potvrdu za svoj stav vidi u »dogmi o Suspasiteljici Mariji«, »njoj je dan isti status u otkupu čovječanstva kao i njezinu Sinu«.

Financijsalno stanje obitelji Biežanek osobito se pogoršalo jer je gđa doktor dulje vrijeme bila u živčanoj bolnici.

Neposredno nakon izlaska enciklike znamenita rubrika za javne diskusije u *The Timesu* bila je krcata dopisima o enciklici. Pratio sam ih sve jer sam svake nedjelje i pri ispovijedanju morao odgovarati na prigovore. U *The Timesu* izmjenjivali su se neukusni napadi katolika na Papu s krasnim izjavama anglikanaca u prilog Papi. Ni u jednom od katoličkih dopisa nisam našao solidno tretiranje argumenata zbog kojih je katolička moralka zauzela negativan stav prema kontracepciji. Ni anglikanski dopisi u prilog Papi nisu ulazili u temeljitiju raspravu. Anglikancima je imponirao načelan stav Pavla VI i hrabrost što je na se navukao toliku nepopularnost.

30. srpnja 1968.

Poštovani gospodine, kao mladi član Anglikanske crkve želim izraziti dobrodošlicu papinu stavu, koji je afirmirao tradicionalni autoritet Katoličke Crkve u pitanju kontracepcije. Čini mi se da mi svi odveć često izgubimo s vida činjenicu da su moralni standardi apsolutni. Danas je posvuda rašireno mišljenje, prema kojem, ako praksa većine zabaci moralne norme ustanovljene u prijašnje vrijeme, da onda treba etička načela baciti s palube u more. Po mom mišljenju to je sramotan uzmak pred sve popustljivijim društvom, koje je potkopalo moralni ugled u našoj domovini. Naši vođe, i oni u Crkvi i oni na drugim odgovornim mjestima, mogli bi mnogo toga naučiti iz hrabrosti Pape Pavla.

S poštovanjem — Robert Spooner

1. kolovoza 1968.

»Poštovani gospodine uredniče! Djeluje kao osvježanje što konačno Rimskak Katoličkaka Crkva vjeruje da su principi važniji od popularnosti. Vrijeme će pokazati da je čvrsti stav Crkve prema kontracepciji ispravan. Ako, naime, jedna institucija izgubi vjeru u sebe i u svoje uvjerenje, propast će. Anglikanska crkva tolerirala je dosad popustljivost društva i zato su joj crkve prazne. 1964. konzervativci su žrtvovali svoje principe da dobiju na izborima pa su zato izgubili i principe i izbore. Anglikanac sam i konzervativac te mi je zbog toga drago što Papa ne misli da s vremenom treba mijenjati i nauku.

S poštovanjem — Geoffrey Baber

Kod anglikanaca je ekumenizam u modi. Na televiziji sam gledao anglikanski film *The Broken Wall* (Probijeni zid). Naslov je značajan u konkretnom i simboličnom smislu. Za reformacije nestalo je sarkofaga s tijelom sv. Tome Becketa, kome su Englezi prije reformacije brojno hodočastili. Film u fikciji prikazuje kako su pri restauraciji jedne scoške crkve iza »probijenog zida« pronašli nekakav sarkofag. Bili su u dvoumici da to nije možda tijelo sv. Tome Becketa. Kapelan župe bio je antipapista i ljutio se što je njegova rođakinja počela hodočastiti privatno i moliti se na svečevu grobu. U rodbini su imali djevojčicu koja nije mogla hodati jer je u djetinjstvu stradala od poliomijelitisa. Kapelanova rođakinja pričala je djetetu život sv. Tome Becketa i nagovarala ga da se moli za čudo. Sastalo se vijeće anglikanskog klera da odluče što će s kovčegom. Svi su se izjašnjavali u prilog ekumenizma, no mnogi su bili protiv toga da se oživi papistička praksa hodočašća, čudesa i svetaca, oni bi radije lijes predali katolicima. Katolički kardinal Ronan dolazi sa stručnjacima, pozvan u anglikansku komisiju. Ustanovilo se da se zaista radi o lijesu s tijelom sv. Tome Becketa. Kardinal je odmah kleknuo uz sarkofag i počeo moliti, kapelan se zgražao nad tim »praznovjerjem«, a njegova rođakinja uživala je u sceni. Nakon toga se u župnom stanu razvila prilično žučljiva rasprava između kardinala i anglikanskog kapelana, u kojoj su anglikanski predstavnici iz Londona umirivali svog prerevnog antipapistu. Slijedećih dana kapelanova je rođakinja dovela djevojčicu u kolicima do svečeva lijesa. Kapelan ih je zatekao ondje i počeo se žestiti, no u taj čas ustade djevojčica, koja već godinama nije mogla hodati, i pođe prema kapelanu. On je zbunjen i iznenađen. Tom scenom završava film.

Uredništvo katoličkog lista *The Tablet* zauzelo je negativan stav prema enciklici, ali je objavljivalo i dopise u prilog enciklici. Katoličke novine *The Universe* odgovaraju onima koji su se pozivali na komisiju od 17 kardinala i eksperata, koja se malom većinom izjasnila u prilog hormonalnoj piluli. Ta komisija nije sazvana da nešto odluči, nego da kao najkompetentniji od opozicije iznesu pred rimskom komisijom svoje razloge. Oni koji se pozivaju na tu zaista malu i nereprezentativnu komisiju zaboravljaju na koncil gdje je stanje bilo sasvim drukčije.* *Catholic Herald* iznosi 9. VIII 1968. kakvo je bilo stanje na koncilu. Biskup Brown (Galway) poručio je oponentima: »Za Drugog vatikanskog sabora od oko 2000 biskupa jedva se 4 ili 5 biskupa izjavilo protiv dosadašnjeg učenja Crkve o kontracepciji.«

Na sastancima *Marijine legije* nije se problem ni postavljao. Oni su kao istaknuti apostoli svjetovnjaci oduvijek zastupali opći stav Crkve. Kod sastanka *Marijine legije* klekli bismo najprije oko Gospina kipa te izmolili kronicu, koja bez opetovanja otajstava i zbog pretežno jednosložnih engleskih riječi traje 10 minuta. Zatim bismo čitali odlomak iz svog priručnika, popisali bismo prisutne članove, čitali zapisnik prošlog sastanka.

* Uredništvo *The Universe* izjavilo je da je primilo 57 pisama: 17 ih se žalilo zbog enciklike, 3 su odobravalu encikliku uz rezerve, a 37 listova odobravalu je encikliku bez pridržaja.

Nakon toga su članovi davali izvještaj o dogovorenim apostolskim pot-
hvratima i dogovarali se za nove. Ja bih im dao nagovor od kojih 10 minuta
i podijelio im blagoslov. Ostavio sam ih jer sam bio samo privremeni
kapelanov zamjenik, a oni su dalje raspravljali i završili sastanak čaj-
nikom. (Ništa se u Engleskoj ne zbiva bez šalice čaja, četiri puta dnevno
i kod svakog posjeta dobiva se *a cup of tea*. Rekao sam im da bi trebali,
budući da nemaju lavova na otoku, lavove u grbu zamijeniti »šalicom čaja
i kišobranom«. Dosjetke u obiteljskoj atmosferi u Engleskoj se vrlo rado
primaju. Oni su nedostiživi majstori u toj vrsti humora.)

Na sastanku mladih svećenika u Leicesteru raspravljalo se o omladini
pod dojmom »hipijevskog« kongresa koji je upravo završio. Ceste i željez-
ničke stanice bile su pune »hipija«. Kako treba pristupiti toj omladini, šta
ona zapravo želi i zašto protestira protiv modernog društva? — U
raspravi sam sudjelovao prilično mnogo, odnosno oni su me povlačili za
riječ kao psihologa. Zastupao sam mišljenje da mladi žele kreativnosti u
ekonomskoj i društvenoj neovisnosti. Naša civilizacija osudila ih je na
ekonomsku i kulturnu neproduktivnost te ih tako prisilila na financijalnu
ovisnost sve do 25 i 30 godina, a oni su fiziološki, inteligencijom i sek-
sualno zreli već sa 16 godina. Ne mogu zauzeti mjesto u društvu, niti
osnovati obitelji još deset i više godina. Takav je mladi čovjek nerenta-
bilan i na teret roditeljima neizmjereno dugo, što opet pogoršava ionako
težak problem djeteta u obitelji. Mi ne možemo promijeniti samu civili-
zaciju koja je antifamilijarna: ignorira obitelj i ženu. Žena, uza svu viku
o emancipaciji, nije emancipirana ako je izjednačuju s muškarcem, civili-
zacija joj mora omogućiti da bude u obiteljskom, u društvenom i u kul-
turnom životu »žena« a ne muškarac. No mi ipak možemo pokazati om-
ladini da razumijemo njenu situaciju i dati joj prema našim prilikama mo-
gućnost da dođe do afirmacije i do samostalnosti. — Tek pri koncu
rasprave, koja je trajala do dva sata u noći, okrenuo se razgovor na en-
cikliku *Humanae vitae*. Većina nije pokazivala osobiti interes, a bili smo
i umorni. Svakako, oni koji su započeli novu temu (napose jedan mladi
dominikanac, koji je dominirao u čitavoj raspravi svojom inteligencijom
i načitanošću) predstavljali su se otprilike ovako: znate, ja držim tradi-
cionalnu nauku, ali . . .

Prema tome, ako nam tko dođe iz Engleske u posjet na marijanski
kongres, nećemo se odviše proslaviti ako mu serviramo neki »progresivan«
katolicizam kontestatorskog tipa, zakašnjeli provincijski odjek kriza, iz
kojih zapadni katolicizam već izlazi.

Katolicizam u Holandiji i u Belgiji

Te dvije zemlje učinile su za katolicizam mnogo više nego mi. Ne
smijemo to zaboraviti kad publicistika prenosi odonud samo neumjesne
kontestacije kao da te zemlje nemaju ništa drugo.

Dvije trećine Belgije govori flamanski. Flamanci imaju s Holande-
zima isti književni jezik. Uoči Lutherove i Calvinove reformacije doživ-

jeli su zlatno doba slikarstva i kršćanskog humanizma nasuprot talijanskom poganskom humanizmu. Erazmo Rotterdamski bio je vođa kršćanskog humanizma. Prijateljevao je sa sv. Tomom Morom, njemu je posvetio *Enkômion morias* = Pohvale ludosti, preveo s grčkog Novi zavjet, pisao anonimne pamflete protiv ondašnjih papa, koji su nespretnošću prijatelja prepoznati kao njegovi. Lutalac Evropom, Erazmo je nakon dugih okupanja s Rimom isposlovaio eksklaustraciju iz benediktinskog samostana gdje je bio odgojen. Sv. Toma Morus bio je neusporedivo dublji od Erazma i nije se slagao sa svime što je njegov intimni prijatelj rekao: »Ne slažem se sa svime, ali on je moj dragi prijatelj!« No ni Erazmo nije shvatio žrtvu života sv. Tome Morusa. Erazmo je utekao iz Engleske kad je postalo vruće, a poslije Tomina smaknuća rekao je za svoga prijatelja: »Što se išao petljati u politiku!« Toma nije za života saznao za njegov sud, u tom bi slučaju uvidio da Erazmo nije bio vrijedan njegova intimna prijateljstva. No Erazmo nije nikad pristao uz Lutherovu reformaciju, nego joj se opro literarnim rugalicama.

Mnogo je vredniji doprinos flamansko-holandskog kulturnog kruga takozvana *devotio moderna*, koja je nadahnula i sv. Ignacija Lojolskog. Prekrasna knjižica *Nasljeduj Krista* nastala je u Holandiji (Thomas a Kempis); Holanđezima su uvijek naginjali subjektivnoj dimenziji i doživljenoj dubini kao i svi germanski narodi; počesto i antiintelektualizmu, koji je očit i u knjižici *Nasljeduj Krista*.

Pitao sam jednog engleskog premeta zašto se germanski narodi nikako ne mogu smiriti i udomiti u kršćanstvu. Uvijek izmišljaju neke nove nauke i protestiraju. Samo je potvrdio tu očitu činjenicu. Kad sam doživio njihovu klimu, činilo mi se da razumijem dio te tajne: čitav kolovoz gotovo bez sunca, tri puta smo ložili sobe usred ljeta. Kad se pojavilo sunce, govorio sam im u šali: »Fotografirajte ga brzo da znate kako sunce izgleda!« Uz Derby teče lijepa rijeka Derwent, no nikad nitko i ne pomišlja da se u njoj okupa. Iznad obratnice tama traje pola godine. Lako je Mediterancu u njegovu vječnom proljeću jasnih krajolika i obilna sunca. Njemu priroda nije nametnula tolika ograničenja; on ima i prema tek lako odjevenu tijelu drukčiji stav, puritanizam nije nikad zahvatio južne krajeve, a maniheizam je imao samo filozofsku podlogu te završio u seksualnom izivljavanju. Zato Mediteranac lakše prihvaća objavljeni moral i vanjsku disciplinu, djetinje griješi i djetinje se kaje. Sjevernjak je ozbiljniji. U mnogom prikraćen, traži nove nutarnje horizonte, kad mu je nebo neprestano sivo i odbojno; mjesto da se kaje, on stvara nove ideologije da bi opravdao svoju praksu. U tome nije sve tumačenje, nego samo dio. Čovjek nije sudbinski totalno podložan klimi. Ima u svemu tome i kulturno-povijesne opcije. Poljaci žive isto tako na sjeveru, Irci također, a ostali su vjerni katolici. Svakako germanski se narodi ne osjećaju dobro u mediteranskim oblicima katolicizma. Kao u XVI stoljeću za reformacije, tako su se i danas našli na okupu u kontestaciji. Samo je u XVI stoljeću Mediteran kulturno i ekonomski dominirao, a danas je stanje obratno: odluka bi mogla pasti na sjeveru.

Stara granica rimskog carstva, koja je još i danas granica između mediteranskog i sjevernog kulturnog prostora, pritišće svom težinom i Hrvatsku. U XVI stoljeću Hrvati su se odlučili za mediteranski katolicizam kao što su se u XI stoljeću odlučili s Branimirom za zapadno kršćanstvo protiv bizantske verzije. Sve to govori o iznimnom položaju hrvatskog katolicizma na samom razmeđu triju tradicija: romanske, germanske, i slavenske; južne, sjeverne i istočne.

Reformu katolicizma vode danas holandski katolici i ja se pouzdano nadam da će ta reforma, uza sve početne ekscese, biti pozitivna. Zato je potrebno da upoznamo u što autentičnijem obliku katolicizam tog kulturnog kruga. Katolici Sjevera povezani su s nama, pomažu nas financijski, osjećamo neposredno njihovu dobru volju i plemenitost, pa bismo im mogli uzvratiti pametnom sintezom dobroga što nosi Sjever i dobroga što čuva Mediteran. Oni još uvijek hodočaste u vječno proljeće Mediterana kao turisti i kao kulturni mislioci. E. M. Forster piše u romanu *A passage to India* (1924, 1960¹⁴) kroz usta Mr Fieldinga, koji piše list Indijcu dru Azizu iz Engleske: »Živim sad bez grijeha, i to samo zato jer mi je dobro u mojim četrdesetim godinama — u periodu revizije. Kad budem imao 80 godina, načinit ću novu reviziju. A prije devčdesetih netko će drugi revidirati moj život. No, bio živ ili mrtav, ja sam apsolutno bez ikakva morala . . . Zgrade Venecije stoje kao i kretske planine i egipatska polja na pravu mjestu, dok je u siromašnoj Indiji sve postavljeno na krivo mjesto. — Mediteran je norma čovječanstva«.

Holandski katolici unose nove misli u suvremenu Crkvu. Usporedo s tom inicijativom zbiva se i traženje kulturne povijesne uloge. Osjetio sam i u političkim sukobima u Belgiji kako kod Flamanaca raste svijest germanstva u obliku oporbe protiv francuske kulture. Dolaze do svijesti da je njihov kulturni prostor i njihov zadatak u čovječanstvu veći nego su dosad mislili. Postoji, naime, holandski »Commonwealth«: u Indoneziji i u Južnoj Africi govori se djelomično holandski. Prošle godine čuli smo kako se u Južnoj Africi traži da osim engleskog svaki činovnik znade i »afrikaans«, dijalekt holandskog jezika. Jesenas se vodila izborna borba za Bruxelles, francuski enklav na flamanskom teritoriju. Flamanci čine 66 posto Belgije, a Bruxelles na njihovu povijesnom terenu 80 posto je francuski, odnosno — kako oni vele — *francophone*. Novi ustav koji izglasavaju dvotrećinskom većinom daje Valoncima, premda su manjina u državi, pravo da se nijedna odluka koja se tiče njih ne može donijeti bez njih, ali traže i ista prava za 20 posto Flamanaca u Bruxellesu, što Bruxellesci ne prihvaćaju. Samo je jedan glas manjkao da se ipak ne izglasa ta forma protiv stanovnika glavnog grada, koji su naveliko demonstrirali.

Čitava ta situacija tumači žestok otpor kad im je osporeno kulturno vodstvo germanskog katolicizma. Osim toga tri male državnice nazvane »Benelux« (Belgija — Niderland — Luxemburg) pate od osjećaja manje vrijednosti, okružene najkulturnijim državama Evrope: Francuska, Njemačka i Engleska. Žele im biti bar jednaki pa ih boli sramota, pogotovo pred narodima koje smatraju ispod svog niveaua. Od Amerikanaca i Rusa

još bi nešto mogli naučiti, a ostali mogu samo od njih nešto naučiti. Nekoliko naših filmova koji su se pojavili na belgijskoj televiziji popraćeno je s prilično neugodnom kritikom u časopisu s televizijskim programom, kao da se ispričavaju što prezentiraju nešto iz »subkultura«. Odatle je i ogorčenost na Rim i na rimsku »subkulturu«. Izraz »subkultura« često se pojavljuje, afektivno nabit, te znači čitav program za njih. Moramo, dakle, računati na tu njihovu povrijeđenu osjetljivost, od nas neće primati nikakvu kritiku. Rastumačit će je kao našu zaostalost.

U Belgiji svećenici oprezno šute. Svatko se boji otvoreno reći što misli, osobito pred strancima. Jedan poljski svećenik koji radi s emigrantima bio je manje oprezan pa mi je rekao za encikliku da je pala »kao čizma u čorbu« (*comme la botte dans le potage*). Tvrдио je da je pilula rješenje za Indiju i za Južnu Ameriku. Rekao sam mu: »Onda morate dopustiti i sva ostala kontraceptivna sredstva, jer nije moralno važno da li se postupa mehanički, kemijski ili hormonalno.« Dao se uvjeriti pa mi je slijedeći puta rekao: »Ja sam svojim Poljacima rekao neka se drže Papine enciklike.« Belgijski svećenici izbjegavaju predavanje vjeronauka da ih đaci svojim pitanjima ne prisile na izjave. Razgovarao sam s jednim profesorom francuskog jezika u Bruxellesu. Profesor je na crkvenoj gimnaziji koju vode svećenici. Ipak su njemu dali da predaje vjeronauk. Pričao mi je da čitaju Novi Zavjet i zajednički ga komentiraju. Ako dođe koje neugodno pitanje, on ih uputi neka pitaju kojeg svećenika.

Premda su i oni (i ja sam) izbjegavali rasprave, došlo je ipak kojiput do njih. Čuo sam izjave: »Vidjet ćete da će ovaj Papa biti proglašen heretikom.« Bibliju tumače u stilu Bultmannove demitologizacije. U izvještajima novozavjetnih čudesa traže neku simboličku teologiju. To da je bila nakana pisca, a ne historijsko pričanje. Sve je za njih *midraš*. Termin tumače u suženom ekstremnom značenju: *midraš* je simbolička priča. *Midraš* inače znači jednostavno nauka ili komentar. U Bosni se upotrebljava isti izraz »medresa« za muslimansku školu. *Midraš* je halagički, ako tumači praksu, hagadički ako tumači događaje. Gdje god se osjeća neka dvostrukost u tekstu, tj. odnos prema nekom drugom tekstu, može se govoriti o komentaru, dakle o *midrašu*. Jedan od najrazvijenijih oblika komentara jest parabola. Krist ih je neobično mnogo upotrebljavao. One su jasne i poukom koju daju i nakanom pisca. No oni bi htjeli da su svi izvještaji o čudesima parabole; kako pak to nisu, vrlo je teško naći neku simboličku izvještačenu teologiju, ali oni je traže. Pitali su me da li sam čitao protestantske egzegete, kao da se bez njih i ne može tumačiti Sv. pismo.

I u moralnim pitanjima vlada prilična dezorijentiranost. Jedan poljski svećenik pričao je belgijskom svećeniku da mu je majka umrla u Poljskoj, a brata ostavila žena tako da u kući nema ženske ruke. »Neka se vaš brat oženi u Pravoslavnoj Crkvi«, odvrati mu ovaj. Čuo sam i mišljenje: »Mi trebamo Pravoslavnu Crkvu da opet steknemo izgubljeni ekvilibrij.« — Belgijanci su u prijašnjoj generaciji dali vodeće moraliste

Crkve, kao Vermerscha i Génicota, no dobio sam dojam da je njihova pastoralna praksa ispod naše. Pitao sam župnika, kome sam u Belgiji pomagao preko Velikog tjedna i za Uskrs, svećenika vrlo revna i ugledna, kako postupa u ispovjedaonici s obzirom na bračni moral, da uskladimo postupak. Odgovorio mi je: »Znate, mi živimo u celibatu, pa je bolje da se ne pačamo u te stvari.« — Jedan mladi svećenik mnogo se interesirao za abortuse kod nas. Raspitivao se o cijeni i o uvjetima. Pitao sam ga: »Ne želite valjda upućivati ljude s poteškoćama da dođu k nama na praznike?« — Odgovorio mi je: »Dijete još nije čovjek. U to su mogli sumnjati u srednjem vijeku.« Odvratio sam mu: »Mi danas znamo da se nakon začeca ništa ne dodaje nego hrana.« — »Do šesnaestog dana nakon začeca može se zametak razdijeliti u dva individua, koliko ih je u tom slučaju stvoreno na početku?« postavio mi je poteškoću. »Jest, u stadiju morule stanice se množe bez specijalizacije, svaka nosi ideju cjeline, ali jedna ćelija preuzima ulogu dirigenta i ne razmnožava se više. Ona je nosilac individualiteta, ona iza 16 dana dirigira specijalizaciju, tj. afirmiranje jedne funkcije i gubljenje ostalih. Ako se u prvom stadiju dogodi dioba morule, nova ćelija preuzima ulogu dirigenta i postaje nosilac novog individualiteta. Radi se dakle, o vegetativnom razmnožavanju, koje je ekvivalentno, kao kod biljaka, seksualnoj oplodnji. U tom času stvara se nova duša, koja će kod odraslog čovjeka pokazati svoju aktivnost i samosvojnost. Ostaje u oba slučaja, da se kasnije dodaje samo hrana. Ako to nisu potpuni ljudi, onda niste ni vi, jer asimilacija i disimilacija ne mijenja vaš individuum. Večerom i ručkom ne postajemo drugi ljudi. Uostalom, da stvaranje duše, kako kažete, i jest kasniji proces, abortus se moralno ne bi mogao opravdati kao ni kontracepcija, samo to ne bi bilo ubojstvo čovjeka, nego težak prekršaj protiv ljudske plodnosti.«

Gledao sam i slušao televizijsku emisiju bruxelleskog programa o seksualnom odgoju omladine. Ekipa stručnjaka raspravljala je i odvijali su se filmovi. Bilo je psihijatar, psihologa, seksologa, sociologa, pedagoga i jedan katolički svećenik. Pedagoški filmovi kako roditelji treba da postepeno od najranijih godina dadnu seksualnu inicijaciju svojoj djeci uzor su jednostavnosti i delikatnosti. Treba zaista čestitati Belgijancima na njima! Samo, nedostajala im je svaka biblijska i religiozna obrada. Sve je bilo odveć profano kao da obiteljska ljubav nema nikakve religiozne dimenzije, nikakve eshatološke perspektive. No skandalizirao sam se nad prikazom seksologa: normalan je put čovjekove seksualnosti da je doživi najprije u samozadovoljenju, onda u istospolnom partneru, zatim u partneru drugog spola, pa da se, konačno, uokviri i smiri u braku. Svećenik nije smogao ni jednu riječ komentara i korekcije, samo je umirivao roditelje neka u seksualnosti ne gledaju bau-bau. Čitava emisija bila je bez traga seksualnog morala, a pozvali su svećenika!

Freudizam i seksualna emancipacija sa simpatijom su primljeni u katoličkim krugovima, čini mi se opet bez zdravog rasuđivanja što je seksofobija i maniheizam, a što je grijeh, nepoštivanje bračne svetinje i degradacija seksualnosti. Rekao sam jednome od njih da mi se čini da

ozbiljni marksistički seksolozi kod nas pokazuju više trijeznosti i načelnosti nego zapadni katolici, misleći posebno na dra Kostića iz Beograda.

U pogledu celibata i ženidbe, čuo sam izjave: »Tko ne zavoli ženu, i žena koja ne zavoli muškarca nisu sposobni ni da Boga pravo zavole.« Ne mogu u toj izjavi gledati drugo nego golemu pretjeranost. Jest, dijete koje ne bude ogrijano intenzivnom majčinskom i očinskom ljubavlju, osobito u prvih pet godina života, postaje psihotično i neurotično, nesposobno za ljubav. U brak bi ipak trebali da ulaze kao odrasli ljudi. I u onome tko se odlučuje za svećenički ili za profesionalni celibat (radi umjetnosti ili znanosti) živi intenzivno i seksualna i erotska dimenzija. Zašto bi naš epidermalni kontakt bio vrijednost nad vrijednostima, bez kojega ni religioznost ne bi bila potpuna? Takvu enormnu pretjeranost može ustvrditi samo onaj tko je izgubio osjećaj za primat duhovnoga i za transcendenciju religioznoga.

Dva sata duga emisija bruxelleske televizije pod naslovom »Hoće li nestati svećenika?« prikazala nam je misu iz Holandije koju je služio svećenik u civilu samo s prebačenom štolom. Saznali smo da se u Holandiji posljednjih godina oko 700 svećenika oženilo. Ali pojavio se u Maastrichtu i stari ironični Erazmov smiješak. Erazmo se narugao Lutherovoj reformaciji da se završila kao komedija u teatru: svi se poženiše. Pričali su mi američanski svećenici koji su samo zato doputovali u Maastricht da vide glasovitu pokladnu povorku: na jednim kolima postavili su svećenika u crnoj sutani i uza nj slično obučenu svećenicu, njegovu ženu. Oboje su obilno blagoslivljali nasmijane gledaoce. Nikad takav tip crkvene obnove nije na ljude ozbiljno djelovao. Ako bi u ženidbi bila tajna crkvene reforme, onda Crkva ne bi nikad trebala obnove, jer 999 promila Crkve živi u ženidbenom staležu, a samo jedan promil u celibatu.

Preveli su na flamanski i tiskali moj francuski pisani članak o kardi-nalu Šeperu, premda su osjetili, da ne pušem uvijek s njima u isti rog. Rekli su mi: »Sad znademo ne samo što misli kard. Šeper nego i što vi mislite!« — U Belgiji se ne radi tako da čovjek jasno rekne što misli. To samo mi barbari činimo kojiput. Članak je bio informativan, s golim činjenicama. Mislim da im se nije sviđalo što sam napisao da mi u Hrvatskoj imamo iznimno iskustvo s obzirom na celibat: doživjeli smo poslije I svjetskog rata »žuti pokret« protiv celibata, živimo pomiješani uz pravoslavne oženjene svećenike. Postoji i grkokatolička biskupija s oženjenim klerom. Djeca grkokatoličkih svećenika dolaze u mala sjemeništa, polažemo teološke ispite pred oženjenim svećenicima, profesorima teologije. Statistike o zvanjima pod jednim i pod drugim uvjetima ne govore u prilog njihovim nadama da bi ukinuće celibata riješilo krizu zvanja. Ne sviđa im se nikakva pouka s naše strane. Pa ni zapadne statistike ne govore u prilog njihovoj nadi: u Njemačkoj katolici imaju razmjerno četiri puta više svećenika bez obitelji nego što protestanti imaju oženjenih pastora.

Nitko nikad u Rimokatoličkoj Crkvi nije tvrdio da postoji nutarnja opozicija između sakramenta ženidbe i sakramenta reda i da oženjeni

svećenik ne bi mogao biti odličan apostol, ali smatrati da je tajna reforme u ženidbi svećenika, štaviše, da je celibat štetan po Crkvu, pokazuje neozbiljnost propagatora protiv celibata i da su takvi prvi koji trebaju reformu.

U svim tim opasnim pretjerivanjima treba pozdraviti mnoštvo knjiga koje govore o religioznoj vrijednosti zaručničke i ženidbene ljubavi. To će ostati kao trajan pozitivan plod, ali preskupo plaćen ocrnjivanjem celibata, djevičanstva i žrtve. Propagatori svećeničke ženidbe sigurno nisu inspirirani tekstovima Evandelja i sv. Pavla, koji su u tom pogledu i više nego jasni.

Posljedica je svih tih nastranosti nezapamćen pad svećeničkih zvanja. Mladi ljudi koji bi unutarinom disciplinom trebali da se uspinju na visine eshatološki shvaćene sv. čistoće, ostaju u neugodnoj dvoumici, hoće li se ipak oženiti ili ne, pa se konačno odlučuju za svjetovnjački stalež, jer je nesnosno svaki dan biti u dilemi što će raditi sa samim sobom.

Padu zvanja doprinosi i opći kurs sekularizacije. Emisija o svećenicima nosila je naslov: Hoće li nestati svećenika? — Svećenikova odijeljenost od društva i od obiteljskog života proglašuje se šetnom za njega i za društvo. Govori se o »privilegiranom staležu«, o šetnom klerikalizmu. I ovdje je bez zdravog prosuđivanja pomiješano dobro sa zlim. Svećenici ne smiju postati privilegirana kasta, nego treba da primijene Kristova načela o auktoritetu ponizne službe. No isto tako nijedno društvo ne može živjeti bez vodstva i bez autoriteta. Svi ljudi ne mogu biti u svemu kompetentni, svuda su nam potrebni specijalisti. Uostalom, zar ženidba ukida privilegirane staleže u ljudskom društvu?

Crkveni auktoritet duboko je poljuljan. Jedan mi je dekan u raspravi o enciklici *Humanae vitae* rekao da se on drži svojih biskupa. *Ubi episcopus, ibi Ecclesia*. Odgovorio sam mu da je i Cerularije bio biskup, da je Cranmer, koji je za Henrika VIII sudio sv. Tomi Moru, bio biskup. *Ubi Petrus, ibi Ecclesia*.

Što mislim o auktoritetu u Crkvi, izrazio sam u konferencijama izgovorenim nedjeljom u 11 sati u bazilici Srca Isusova. Knjiga je tiskana pod naslovom »U svjetlu metahistorije«, Zagreb 1967.

U Katoličkoj Crkvi nije danas stanje lošije nego prije, samo nam se čini da se pokazalo pravo stanje. Naši manjci i rane bili su prikriveni jakim auktoritetom. U auktoritativno vođenoj obitelji svi izgledaju pametni i razboriti kao tata i mama. No kad djeca poodrastu i osamostale se, onda se pokaže njihova nezrelost. Crkva doživljava neke vrste puberteta. Dosad je snažno funkcionirao crkveni auktoritet i tanki sloj elite. Crkva je bila sociološki nezdrava. Sama pojava osamostaljivanja djece pozitivna je i nužna, premda se roditelji plaše sukoba koji pri tome nastaju. Danas su se počeli glasati svi. Dok ne budu bolje formirani, opetovat će se izgredi. Pozitivan bi rad bio dati svima vjernicima mnogo dublju formaciju. Onda se ne moramo bojati, možemo im povjeriti što više odgovornosti u Crkvi.

Nema smisla kopirati kvantitativnu demokraciju civilnog društva. Za nas smije da vrijedi samo kompetentna »politeja«. Izbjegavamo s Aristotelom termin demokracija. Nema smisla i grijeh je da bira i odlučuje onaj tko ne pozna ono što se bira. Ni civilno društvo ne prepušta odluke koje zahtijevaju stručno znanje mnoštvu. Kućni savjeti ne odlučuju o dijagnozi i terapiji bolesnika, nego liječnik ili liječnički konzilij. Glasanje o dogmatskim i moralnim principima i primjenama ne može roditi nego anarhijom. Moderni katolici došli su prvi u povijesti na ludu ideju da o znanstvenim problemima treba da odlučuju slobodni izbori. Želimo birati općim izborima da li je kontracepcija moralna ili ne.

No ima mnogo pitanja o kojima bi bilo vrijedno zapitati sve. Osobno se usuđujem izraziti svoje skromno mišljenje da bi kler i svi svjetovnjaci koji su diplomirali teologiju bili u stanju da pametno predlažu kandidate za biskupe, za urednike katoličkih časopisa i slično.

Ali nam je stalo do toga da imenovanje i vlast dođe iz Rima i da u svim srcima živi uvjerenje da Vrhovni pastir ima pravo i dužnost da spasi izloženo izborno tijelo od presizanja totalitarnih država i tirana. Knezovi i kraljevi uništili su na taj način prvotnu kršćansku politeju: do VIII stoljeća kler i vjernici birali su biskupe. Sjetimo se herojske borbe Grgura VII protiv državne investiture crkvenih službi.

Tko pronade nove oblike dublje formacije i kompetentnog sudjelovanja Božjega puka u odlukama Crkve više će učiniti za budućnost Crkve nego svi kritičari, koji često više očituju osobne ambicije nego autentični duh reforme. Kao i za državni život, nema veće opasnosti od strančarstva i od zatvorenih monopolističkih grupacija. Za pravu kreativnu slobodu nije opasan auktoritet episkopata koji je pravno kontroliran od centralne crkvene vlasti, opasniji su ambiciozni pojedinci i zatvorene skupine koje teže monopoliziranju. Takva sociologija ne vodi ka kršćanskoj politeji.

Svjetovnjaci imaju puno pravo na slobodno djelovanje i na vjersku aktivnost. Samo neka se ni oni ne nameću ostalim vjernicima i neka ne zahtijevaju da Crkva snosi odgovornost za sve što reknu i načine. Na to nema pravo ni dugim studijem spremljeni svećenik.

U svakom ljudskom srcu vrebaju tri opasnosti. Krist Gospodin pokazao nam ih je u susretu sa Sotonom, sv. Ivan Apostol imenovao ih je: požuda očiju, požuda tijela i oholost života. U svakom srcu krije se Harpagon, Casanova i Hitler. To su najopasniji neprijatelji buduće kršćanske politeje. Očuvaj nas, Bože, samozvanih karizmatičara! Oni su braća cesarima i totalitarcima. Oni ruše svačiji auktoritet, dok sami ne zajaše na vrat tigra, kako se izrazio John Fitzgerald Kennedy.

Problem auktoriteta ima i svoj psihološki aspekt. Nazvao bih današnji stav prema auktoritetu socijalnom neurozom antipaternalizma. Zloupotreba auktoriteta ima i u Crkvi i izvan nje, no nećemo zato — kako Nijemac kaže — s vodom od kupanja i dijete baciti napolje. Kontestacija protiv »Očeva lika« zahvatila je osobito mlade. Franz Kafka postao je tako prorok Evrope. On je zaista imao prepotentnog i posesivnog oca, koji ga je psihički unesrećio. Njegovi su romani psihopatološki dokumenti.

Crkva zaista treba da što prije formulira jasno međe svoga auktoriteta, jer auktoritet, neophodno potreban svakom društvu, treba da služi životu i nema smisla izvan tih okvira.

Neodređena kontestacija ne vodi ničemu, nego odaje »neurotične reakcije« pojedinaца. Tko se danas zaželi da bude popularan i glasovit, napiše knjigu punu napada na crkveni auktoritet. Odmah se oko njega skupe mladi i zrače svoje neuroze. Tako dobivamo mjesto jednoga Pape, kome je Krist zagarantirao točno omeđeni auktoritet, stotine malih papa, velikih u rušenju, a malih u izgradnji.

U smislu buduće kršćanske politeje mislim da imamo najviše naučiti upravo od holandskog katolicizma. Sociološki to je najzdraviji dio Crkve. Sociološki, ne dogmatski i moralno. Svi ondje sudjeluju u životu Crkve. Nadam se da će oni prebroditi početne ekscese i da ćemo svi od njih učiti nove oblike kršćanske politeje. *Errare humanum est*. Ne griješi tko ništa ne poduzima, nego čeka u zapečku. Time ne mislimo reći da nisu mogli pametnije i umjerenije unositi novo u Katoličku Crkvu.

Kad sam odilazio iz njihove sredine, nastojali su popraviti dojam koji su pretpostavili da sam stekao o stanju Crkve kod njih. Govorili su mi da su se kod njih ekstremisti otrijeznili. Zaprepastili su se nakon jednog sastanka egzegeta: svatko je drukčije tumačio ista biblijska mjesta. Protestantском metodom došli su do protestantskog razmimoilaženja.

Danas su njihovi stavovi mnogo umjereniji nego što možda misle neki naši aktivisti čitajući samo tiskane pamflete, koje oni sami ne bi danas opetovali. Ljudi glasno griješe u uzbuđenosti, a tiho se kaju. Izašli bismo prilično glupi kad bismo im opetovali bivše ekscese »u hrvatskom izdanju«. Na primjer o *anti-baby* piluli danas šute. Nekad su se svim silama za nju borili. Dosta se toga međutim, zbilo. Tri milijuna američkih žena napustilo je pilulu u jednoj godini. Engleska je doživjela ove godine *a baby boom* (veliki porast djece), pa je parlament brže-bolje uzakonio abortus, jer su žene listom napustile pilulu zbog ozbiljnih posljedica i na medicinskom i na psihičkom planu. Sestra Sourire pjevala je šansonu piluli, no ne opetuje je više, nego živi povučeno kao privatna osoba u okolici Louvaina.

Ima prilično mnogo pozitivnih stvari koje možemo hvaliti i preuzeti od njih: studij teologije za svjetovnjake, proučavanje religioznih vrednota u braku, nove socijalne strukture Crkve.

Katolicizam u Njemačkoj

Ondje sam bio svega mjesec i po. Njemačka unosi radikalizam, težinu i ozbiljnost u sve čega se lati. Nijemci ne zaostaju u doživljenoj dubini za Holandezima, ali su i poklonici grčkoga *logosa*, bolji od Holandeza. U teologiji su solidniji od Holandeza, pa se toliko ne istrčavaju, odnosno domisle stvari do kraja, pa se prije uplaše zadnjih posljedica. U Njemačkoj sam čuo najdosljedniji stav u pitanjima obiteljskog morala: »Samo je abortus i rastava braka grijeh, ostalo je u redu. Ljubav sve oprav-

dava.« — Takav je stav svakako dosljedniji nego opravdavati hormonalnu kontracepciju, a osuđivati kemijsku i mehaničku. Odgovorio sam tom inače vrlo vrijednom i velikodušnom svećeniku, koji je bio tako radikalno samo zato da pomogne ljudima: »Ako ljubav sve opravdava, onda ne smijete osuđivati ni rastavu braka, ni bračnu nevjeru, ni predbračno izživljavanje. Svi se oni vole.«

Njemačka je pod vodstvom Demokršćanske stranke ostvarila najbolji ekonomski sistem svijeta, najbolje organizirano unutarnje tržište: nikome se ne isplati čuvati novac u banci jer porez se diže prema »ustajalom novcu«. Nijemac je stimuliran da što više kupuje. U tom ekonomskom organizmu »krv« snažno kola. Postali su evropska tvornica u kojoj rade svi narodi. — Ali su zato i apsorbirani u prvom redu privređivanjem. Pričao mi je duhovnik studenata u Erlangenu da je neposredno nakon rata vladao velik interes za religiozna pitanja, no — otprilike godine 1954. — naglo je spao i nije se više podigao. Tehnika obećaje opće blagostanje čovječanstvu koje hoće da radi i da uči. Može li postojati autentično evanđeosko kršćanstvo, propovijedano siromasima, kod bogatih? — To je problem koji oni rješavaju i za nas. O tom sam im najviše govorio u propovijedima, da mi od njih očekujemo pravo duboko kršćanstvo i duh žrtve sačuvan i u blagostanju. To bi bilo »drugo njemačko čudo« nakon »ekonomskog čuda« koje su ostvarili.

Na jednom privatnom sastanku mladih svećenika čuo sam i slijedeće mišljenje: »Da nije bilo sjajno organiziranih katoličkih omladinskih društava, Hitler ne bi uspio.« Nijemci su iskusili gorke plodove fašističkih totalitarnih organizacijskih blokova. Omladina izdijeljena iz normalnog ljudskog društva, unovačena u goleme pokrete, fiksira se u svojoj mladosti i postaje plijen demagoga. Takav tip organizacije sociološki je nezdrav. Preduvjet zdrave religioznosti je afektivna zrelost, a ta se stiče u neprestanom kontaktu sa starijima. Pa i djeca pozitivno utječu i na omladinu i na starije. »Na djeci se duša liječi«, rekao je Dostojevski, a Krist je dijete postavio za uzor svima: »Ako ne postanete kao djeca, nećete ući u kraljestvo nebesko« (Mt 8,3; Mt 19, 13.14; Mk 10, 14; 15). Čovjek je obiteljsko biće, masa ga degradira. Ne valja uz prirodnu, od Boga danu sociološku strukturu stvarati prevelike parasociološke tvorevine. Omladina, odijeljena od odraslih, pogotovo u sukobu s odraslima, ne napreduje afektivno, nego stvara svoju subkulturu sumnjive vrijednosti. Religiozni odgoj sam za se ne može nadoknaditi afektivnu zaostalost.

I u ostalom zapadnom kršćanstvu izgubile su čar monopolističke katoličke grupacije iz doba pape Pija XI. U Belgiji postoje još organizacije kard. Cardijna, JOC, JAC, JEC, JUC, JIC... ACBF i ACBM, radnička, zemljoradnička, đačka, studentska katolička organizacija, katolička organizacija nezavisnih profesija; kad su punoljetni, članovi ulaze u belgijsku katoličku akciju, žensku i mušku, no nestalo je velikog interesa i dinamike, nema bučnih kongresa, ne osporava se pravo na život drugim organizacijama. Jedino je Engleska, koja nije doživjela totalitarna strujanja, ostvarila sa zakašnjenjem »hipijevski« pokret protiv odraslih.

Taj novi mentalitet »protiv kasarne«, kako oni vele, ispoljio se i u pretjeranosti da sjemeništarci i bogoslovi ne žele živjeti u velikim kolegijima, nego u skupinama nalik na obitelji. (Taj psihološko-socijalni problem obradio sam u članku *Pedagoški sukobi*, koji će izaći u slijedećem broju *Bogoslovske smotre*.)

To posljednje iskustvo zapadnog katolicizma posebno je potrebno nama u Hrvatskoj, koji smo se nekako odviše zaljubili u strančarstvo i u nametljivost tako da je sve manje ljudi koji imaju pravo na riječ i na akciju u Katoličkoj Crkvi.

* * *

Zaključak

Neka mi čitaoci oprostite što je tu previše osobnog komentara. Ne želim njime nikome nametati svoje mišljenje, nisam zadnja instancija, nego običan čovjek, koji saopćuje svoja iskustva i koji se može prevariti i biti jednostran.

Smatram da iznesene činjenice i refleksije mogu biti korisne da i sami štošta naučimo, pa i da goste s kršćanskog Zapada dočekamo za vrijeme mariološkog i marijanskog kongresa s razumijevanjem, s ljubavlju i s kritičnošću. I mi smo stari kulturni katolički narod, imamo svoj ponos i svoju individualnost. Asistent na Muzičkoj akademiji u Louvainu koji se bavi nastavnim metodikom vježba djecu uz pjevanje naše pjesme »Savila se bijela loza vinova«. Nije joj znao značenje dok mu nisam preveo. Zamolio me snimke našeg tamburaškog zbora bez dodatnih instrumenata i bez originalnog folklor; ne zanima ga naše stvaranje dok opo- našamo zapadnu glazbu.

I na religioznom polju bit će očarani našim originalnim stvaralaštvom.

INTERVJU S NAŠIM PROFESOROM JOSIPOM WEISSGERBEROM U LINCOLNU

Prošlog kolovoza bio je naš profesor Josip Weissgerber u Lincolnu zamoljen da odgovori na nekoliko pitanja o Crkvi i o svećeniku. Odgovori su bili snimljeni na magnetofon da bi taj intervju bio iskorišten u noći od 12. na 13. rujna 1970. prigodom bdijenja ispunjena raspravama i molitvama za umnoženje svećeničkih i redovničkih zvanja. Prevodimo intervju s engleskog.

Zašto ste postali svećenik?

Postao sam svećenik da bih služio braći ljudima kao Božjem kraljevstvu na njihovu hodočašću k vječnoj sreći. Drugim riječima, postao sam svećenik da surađujem s Bogom da se ostvari preobraženo čovječanstvo, uskrslu od mrtvih u preobraženom svemiru.

Primio sam tu najbolju moguću motivaciju od svojih roditelja kao obiteljsku predaju. Otac mi je u mladosti studirao teologiju i bio je otpušten iz bogoslovije zbog srčane bolesti, od koje je umro vrlo mlad u 29. godini. Majka mi se u samostanu spremala za redovničke zavjete i nikad ne bi ostavila samostan da nije morala preuzeti brigu za braću i sestre kao jedina koja je mogla privredivati nakon majčine smrti, jer je bila učiteljica. U mojoj obitelji vidim uzor svjetovnjaka kakve Crkva danas treba. Moj otac je dnevno meditirao i molio brevijar, a majka mi je bila svoj čitav život karitativni radnik, intenzivno sudjelujući u drugim vjerskim aktivnostima.

Da li je bilo posebnih utjecaja da ste se odlučili za isusovački red?

Teško je reći koji je oblik suradnje s Crkvom danas najpotrebniji: dobro formirani i pobožni katolički svjetovnjaci, biskupijski svećenici, redovnici ili redovnice... Mene je privukla u isusovački red duga i duboka formacija i otvorenost svakom obliku apostolata, a osobno me privlačio znanstveni rad. To je bilo odlučno za me u mojim mladim godinama. Još i danas smatram da je isusovački odgoj najbolji u Crkvi. Sada, u zrelim godinama, promatram isusovački red s više kritičnosti. Ustanovljujem da i drugi redovi i kongregacije i biskupijsko svećenstvo imaju nekih prednosti koje bih rado vidio u Družbi Isusovoj: više kontakta sa svijetom, više ekonomske i apostolske slobode za individualno stvaralaštvo, više sudjelovanja i odgovornosti u velikim odlukama reda. Nadam se da će isusovci uvesti znatnih promjena u svoj red prema uputama Drugog vatikanskog sabora. Mladi naraštaj u redu otvoren je za sve novo, premda ne uvijek s dovoljno umjerenosti i nadnaravnog duha.

Na koji se način tokom godina mijenjalo ili razvijalo vaše shvaćanje svećeništva, ako se mijenjalo?

Ušao sam u novicijat 1940. i zahvalan sam Bogu što sam primio solidnu nepomućenu formaciju, studije na latinskom jeziku prije velikih promjena u Crkvi. No jednako sam zahvalan Bogu što sam doživio Drugi vatikanski sabor i krize poslije njega. Jest, mnoga su se moja shvaćanja promijenila, ali nisam prekinuo sa »starom« Crkvom i njezinim oblicima. I Crkvu prije njenog zadnjeg sabora vodio je Duh Sveti. Mladi naraštaj često karikira Crkvu prije sabora i ne poznaje je. Nemamo pravo prezirati dostignuća razdoblja Pija XI i XII. Moglo bi se dogoditi, jer odviše kritiziramo, što je lagan posao, a premalo stvaramo, da bilanca pokaže da je razdoblje Pija XI i XII bilo plodnije od našega.

Crkva moje mladosti bila je sociološki bolesna Crkva, samo su kler, redovnice i malen dio svjetovnjaka sudjelovali u punom religioznom životu. Naravno, takva Crkva se »klerikalizirala«: kler je preuzeo sve funkcije, pa i u samom kleru auktoritet je težio centralizaciji sve vlasti u rukama nekolicine na vrhu. Većina Božjega puka odgojena je da ostane poput poslušne djece u dobro upravljanoj autoritativnoj obitelji.

Sad su ta djeca odrasla, što je po sebi velika prednost, kako god duboke bile krize i sukobi. Ne mislim da je stanje Crkve gore, mi samo ustanovljujemo njezino pravo stanje. Prije je sve bilo pokriveno aktivnim i snažnim auktoritetom. Samo je elita funkcionirala pa je Crkva pokazivala osobine te elite. Sada pak vidimo sve manjke i sve rane. Taj je dijagnostički period vrlo neugodan

i zbunjuje nas. Zadaci unutar Crkve i izvan nje čine nam se pregolemi tako da neki očajavaju.

No postavili ste mi pitanje o kojem bih trebao da napišem knjigu, a ne samo da odgovorim na pitanje...

Pa napišite je!

Možda jednom dođe i do toga... Sve se mora obnoviti, gotovo iznova načiniti za odraslu Crkvu. Odrasla djeca traže i drukčiji postupak i prostranija odijela i veće cipele... Ima nas u Crkvi previše koji kritiziramo, a premalo koji radimo konstruktivno. Izgubio sam već tek za kritiziranje. Ne želim dodavati ništa sveopćoj kritici naše generacije, premda je često opravdana. U velikoj sam napasti da kritiziram taj kriticizam, što je isto tako jalov posao kao i sama kritika.

Dopustite mi, da ograničim svoje sugestije na nekoliko pozitivnih zadataka u kojima bih rado surađivao.

Velike zadatke pred kojima stojimo ne može izvršiti sam kler, čitava Crkva treba da sudjeluje. Inzistiram, čitava Crkva treba da moli, da razmišlja, piše... planira, ne samo da kritizira. To je lako! Nema smisla kopirati kvantitativnu demokraciju države. Svako dijete ima svoju prirodnu funkciju i u Crkvi i u državi, ali drukčiju u Crkvi nego u državi. Nitko nema pravo na neodgovornu funkciju. Neodgovorno je odlučivati u stvarima u kojima nismo kompetentni. Želio bih da se nađu takvi oblici suradnje da svi članovi Crkve mogu doprinijeti prema svojoj kompetenciji. Tko pronade takve nove aktivnosti više će učiniti za budućnost Crkve nego svi kritičari.

Trebamo novu biblijsku teologiju, ali ne samo biblijsku! Objava nam je dana kao veliki povijesni zadatak. Čovjeka Bog nikad potpuno ne zamjenjuje. Njegovu su darovi uvijek zadaci. Niti je sva Objava sadržana u Bibliji samoj, koja se sastoji od prigodnih spisa, niti smijemo izostaviti što je Duh Sveti »sugerirao« Crkvi kroz stoljeća dogmatskog razvoja.

Potreban nam je organizirani liječnički, sociološki i psihološki studij obiteljskih problema: zapravo, potrebna nam je nova obiteljska civilizacija i kršćanstvo familijarne inspiracije. Žena ne smije biti isključena iz kulturnog stvaranja, ali ne može joj se nametnuti muškarački oblik osamsatnog zaposlenja tako da ne može biti majka i odgojiteljica. Evo velike zadaće za katoličke svjetovnjake: stvoriti obiteljski humanizam.

Završimo s tih nekoliko sugestija, inače ću zaista početi pisati knjigu.

Ima li zvanja u vašoj domovini?

Zvanja su poslije rata porasla brojem. Prošle godine imali smo rekordan broj mladomisnika: 146 za kojih 8 milijuna katolika. Sjemeništa su nam puna, no ove godine počela su se prazniti. Uzroka ima mnogo i teško ih je ukrajno navesti i pravilno analizirati.

Zašto mislite da je pao broj zvanja na Zapadu?

Lakše je biti kršćanin u siromaštvu nego u bogatstvu. »Blago siromašnima... Jao bogatima!« U svakom slučaju nama je siromaštvo nametnuto, nismo ga birali. Vi na Zapadu imate važniju zadaću. Pokažite nam kako se može i u blago-

stanju ostati dobar kršćanin. Da li je moguće sačuvati duh odricanja i žrtve, smisao za vječnost, snagu karaktera, mladenačku i bračnu čistoću u bogatstvu? Sigurno da jest moguće. Štoviše, blagostanje bi nas moglo osloboditi od prevelike zauzetosti za sticanje zemaljskih dobara. Kultura se rodila iz »otiuma«; škola dolazi od grčke riječi »scholee« koja znači »dokolica«, nerad. No prva reakcija većine na Zapadu bila je hedonizam i horizontalizam. Zaboravili su na vječnost. Obitelji bez duha žrtve nisu sposobne da odgoje svećenička i redovnička zvanja.

*Sto mislite, koja će biti buduća uloga svećenika u društvu?
Da li se ta uloga posljednjih godina znatno promijenila?*

Kao što je prva reakcija na bolji socijalni poredak i veće blagostanje bila negativna, tako je i reakcija svećenika u »poodrasloj« Crkvi bila najprije postepeno napuštanje starih funkcija a ne pronalaženje novih, adekvatnijih. Svećenici se počeli izjednačavati sa svjetovnjacima, mjesto da se svjetovnjaci dubljim vjerskim životom približe svećenicima. Mjesto sakralizacije svjetovnjaka i svijeta, koju je želio Drugi vatikanski sabor, svjedoci smo desakralizacije svećenika. Ne mislim tu na nošnju, ona uopće nije važna, nego na asketsku formaciju, na teološko znanje i na način mišljenja. — Bez sumnje desakralizacija klera krivo je rješenje. Kler bi morao velikodušno otvoriti katoličkim svjetovnjacima, formiranima za to, nove funkcije u Crkvi. I sam kler morao bi produbiti svoj vjerski život te omogućiti svim svjetovnjacima dobre volje bolju formaciju da svi mognu uzeti puno učešće u crkvenom životu. Bez sustavne formacije novi će oblici suradnje ostati bez suradnika pa će svećenici i opet biti prisiljeni da zadrže sve funkcije i da tako ostanu u svojoj »klerikalnoj« izolaciji. U Evropi će i dalje napredovati postepena apostazija masa, kojoj smo svjedoci već nekoliko stoljeća.

Oprostite mi, moram biti općenit. Vaša pitanja zaslužuju knjige kao odgovore, a ne nekoliko rečenica. Moji odgovori su samo osobno mišljenje jednog svećenika. Nemam pravo da dajem auktoritativne izjave. Nemam nakane da se popnem na »nepogrešivu katedru«. Svi moramo biti skromni. Samo centralna uprava Crkve, Papa kao princip crkvenog jedinstva, primio je garancije Isusa Krista u tumačenju Kristove nauke i u vodstvu vjernika po toj nauci. Bez Pape Crkva nije Isusova Crkva, niti je sabor crkveni sabor. Krist Gospodin potegao je nekoliko bitnih crta svoje Crkve, a ostalo je prepustio našem historijskom iskustvu. No te bitne crte mora da ostanu sakrosanctne! Krist Gospodin obvezao je Petra na suradnju s apostolskim zborom i s čitavom zajednicom, htio je, dakle, samo dobro vođenu »politeju«, suradnju čitavog »polisa«.

Zato želim porast Papina auktoriteta u njegovim ekskluzivnim funkcijama, decentralizaciju i internacionalizaciju onih funkcija koje biskupi mogu dobro obaviti bez Pape, decentralizaciju biskupskih funkcija koje svećenici mogu lijepo obaviti bez biskupa i, konačno, »deklerikalizaciju« onih službi i zadataka koje vjerni puk može vršiti bez svećenika. Vjerni puk, ne makar tko! Taj proces neka bude postepen prema porastu kompetencije svih članova. Ne vidim druge alternative za budućnost Crkve.